

Paulina Mongirdaitė 1903 metais. Fotografas S. K. Kosakovskis. ČDM Ta-5251, p. 43, fot. 5862

Taigi, šiuo metu jau žinome tris portretines ir šešias grupines P. Mongirdaitės fotografijas, tad turime unikalią galimybę muziejuose, bibliotekose, archyvuose, taip pat ir privačiose kolekcijose saugomose nuotraukose atpažinti ir įvardyti fotografę Pauliną Mongirdaitę.

2015 m. Jolantos Kliekutės išleistas knygos „Pirmieji Palangos fotografai Paulina Mongirdaitė Ignas Stropus“ viršelis

„Vladas Sipaitis. Dienoraščiai, prisiminimai, laiškai“

Parengė Jurga ŽEMAITYTĖ

2021 m. Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus išleido aktoriaus, muziejininko ir puikaus žodžio meistro Remigijaus Vilkaičio knygą „Vladas Sipaitis. Dienoraščiai, prisiminimai, laiškai“. Leidinys unikalus. Jame – nepakartojama autoriaus ir jo herojaus – iškilaus XX a. aktoriaus, režisieriaus, baletų šokėjo, dailininko, poeto, žurnalisto, pedagogo Vlodo Fedoto Sipaičio-Sipavičiaus dueto prisiminimų, seniau ir rengiant knygą parašytų žodžių muzika.

„Antakalnyje snyguriavo... Krūva patišusios žemės, būrelis pagyvenusių vyrų kalvos šlaite – baltuoja virš visų aukšto vyro galva...“ (p. 10) Tai knygos autoriaus prisiminimų apie V. Sipaičio laidotuves Antakalnio Menininkų kalnelyje pradžia.

„Ketinau tiesiog paskelbti nelengvai (šiuolaikiškai turbūt reikėtų pasakyti „pakankamai sunkiai“?) iššifruojamus Vlodo dienoraščius, etapais prašiuoliuoti buvimą Valstybės dramoje ir baletu, pailustruoti nuotraukomis ir... keliauti savo keliu... Nepavyko. Gal taip ir būtų buvę, jei tasai Vlodo gyvenimas būtų nuoseklus. Deja! Aš tiesiog negalėjau suprasti, kokia veiklos kryptis jam buvo svarbiausia. Minėdami tik kaip šokėją ir dramos artistą, mes tiesiog jį apvogtume. Tapyba? Baigė vieną geriausių rusų tapybos mokyklų! Eiliavimas? Beveik kasdien po kelis eilėraščius. Aktorstė? Baletas? Taip, penktą metų baletas gal buvo svarbiausias. Ir kinas buvo svarbus... keletą metų. Žurnalistika? Hobis, papildomas uždarbis, buvo Žurnalistų sąjungos narys. Režisūra? Galbūt, tačiau epizodiškai ir per mažai „fanaberijos“. Tačiau Eksperimentinis teatras – galingas epizodas? Taip, bet visų pirma – tai pedagogika. Gal būtų pavykusi muzikinio teatro – operos ir operetės – režisieriaus karjera?“ (p. 15) ir t. t. ir t. t.

Norisi skaityti ir skaityti, vis versti svetimo gy-

venimo puslapius, kuriuos pats V. Sipaitis parašė. Išlikę dienoraščiai – aukso kasyklos XX a. kultūros istorijos tyrinėtojams.

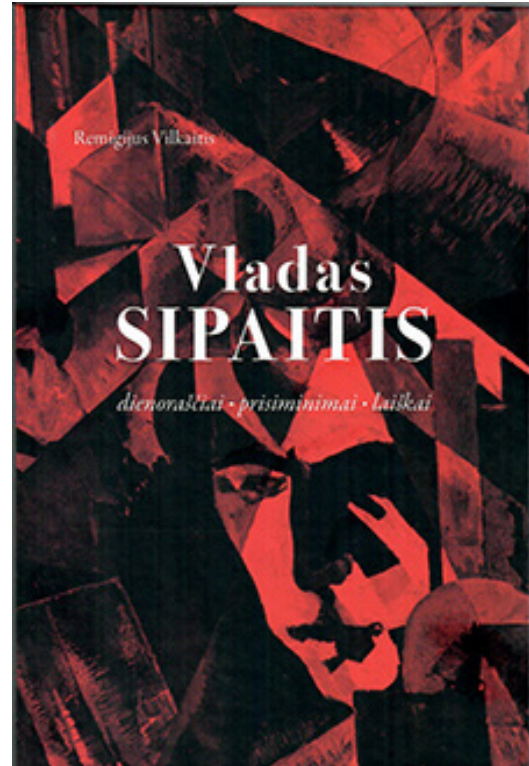
Šį kartą išskirtinis mūsų dėmesys knygos herojui dėl to, kad jo gyvenimas susijęs su Žemaitija.

Jis gimė 1902 m. gruodžio 24 d. Varnių valsčiaus Jaušyčių kaime (kai kur nurodoma, kad Tuloje). Motina – Kelmės rajono Topolinės dvare savo gyvenimo kelią pradėjusi iškili lietuvių dainininkė Liudvika Fedotova (1879–1966), tėvas – rusų inžinierius Fedotovas. Vladas, nuo 1914 m. gyvendamas kartu su tėvais Maskvoje, mokėsi tapybos ir skulptūros, privačią baletu studiją, lankė F. Koršo dramos teatro vaidybos studiją, vaidino F. Koršo teatre. 1921 m. jis grįžta į Lietuvą, atsiduria Telšiuose. 1922–1923 m. Telšių gimnazijoje dirba mokytoju, tuo pat metu eina Liaudies mokytojų padėjėjų kursų, Telšių mokytojų seminarijos dėstytojo pareigas, įsijungia į scenos ir dailės mėgėjų draugijos „Kanklės“ veiklą.

Telšiuose ilgai neužsibūna. 1923–1935 m. jis dirba Valstybės teatre – aktorius, režisierius, baletu artistas. 1931 m. Kaune įkūręs Eksperimentinį teatrą studiją, 1931–1935 m. jam ir vadovauja. 1936 m. – naujas kūrinys (pirmoji Kauno dramos teatro studija, kurios vadovas 1936–1937 m. – vėl jis. Tuo laikotarpiu V. Sipaitis dar buvo ir Vytauto Didžiojo universiteto laisvasis klausytojas, 1935–1939 m. režisavo Valstybės teatro Klaipėdos skyriaus spektaklius ir pats juose vaidindavo. 1939–1941 m. buvo Valstybės teatro Šiaulių skyriaus, 1941–1942 m. – Šiaulių miesto teatro aktorius, 1943–1944 m. – Kauno muzikinės komedijos teatro meno vadovas ir režisierius, 1946–1949 m. – Kauno dramos teatro aktorius. O tada... 1949 m. už dalyvavimą N. Rericho draugijos veikloje jis suimamas ir ištremiamas į Kazachijoje, prie Žezkazgano, buvusį Žezdų lagerį.

Į Lietuvą grįžta tik 1956 metais. Įsidarbina Kauno Juozo Gruodžio muzikos mokykloje, dirba dėstytoju ir Vilniaus valstybiniame pedagoginiame institute, vadovauja Kauno ir Vilniaus saviveikliniams kolektyvams, kuria vaidmenis Vilniaus Senamiesčio teatre.

Jis žinomas ir kaip rašytojas – savo pjeses skelbdavo Vl. Švitrigailos slapyvardžiu. Turėjo dailiniko talentą, yra sukūręs spektaklių scenovaizdžių, paveikslų, juos eksponuodavo dailės parodose. Mė-

2021 m. Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejaus išleistas Remigijaus Vilkaičiaus knygos „Vladas Sipaitis. Dienoraščiai, prisiminimai, laiškai“ viršelis. Dizainerė Jūratė Žižytė

Turėjo gerą balsą. Koncertuodavo su „Linksmųjų brolių“ trupe, dainavo romansus, iš liaudiškų melodijų bandė kurti tautinius šlagerius, rašė jiems žodžius. Yra įrašęs plokštelių (1932 m. „Homocord“ įrašų kompanijoje buvo įdainuoti pirmieji lietuvių autorių šlageriai – Stasio Gailevičiaus tango „Kauņas“, fokstrotas „Meilė ir džiazas“, Vlado Sipaičiaus „Gegužės burtai“, „Autobusas“).

Mirė Vladas Fedotas Sipaitis-Sipavičius 1992 m. spalio 24 d., palaidotas Vilniaus Antakalnio kapinių Menininkų kalnelyje.

Tai tik svarbiausi jo gyvenimo faktai ir datos. Tik tai apie jį pasakydami, būtume neteisūs. Šis maestro turėjo ir asmeninį gyvenimą. Žmona – Jadvyga Ramanauskaitė. Vaikai: aktorius Saulius Vladas Sipaitis ir visuomenės bei politikos veikėja Marija Aušrinė Pavilionienė.

R. Vilkaičiaus knygoje yra atskiras 1921–1922-iesiems V. F. Sipaičiaus-Sipavičiaus gyvenimo metams, kurie bene labiausiai susiję su jo gyvenimu ir veikla Žemaitijoje, skyrius. Čia rašoma:

(Nukelta į 17 p.)

(Atkelta iš 11 p.)

Vladas (tekstas atkurtas iš audiokasetės):

„Grižtu į mano pusseserės ir jos motinos, mano mamos sesers Mėlynauskienės (Milia nauskienės) Eidininkų dvarą prie Tverų. Niekas nepasikeitę, viskas nuostabu – gražios apylinkės, ta pati paslaptinga dvylikos kambarių galerija, gigantiškos obuolių krūvos sode, srauni Jūros upelė... mano pusseserė Jadvyga – pagyvenusi pana, išbadėjusi dėmesio ir šilumos... man devyniolika... aš taip pat jokios meilės iki tol nepatyręs... užsimezgė lyg ir flirtas... Vieną audringą naktį, kai labai griaudė ir žaibavo, kažkas beldžia į mano langų: „Ponuli, įleisk, labai bijau.“ Netoliese buvo ūkvedžio Saudargo namas, tas ūkvedys prižiūrėjo arklius ir išveždavo grūdus. Išvažiavo, o žmona jauna, dvidešimtmetė... Atidariau aš jai, įlindo, oi, ponuli, baisu, taip baisu!.. Ir prasidėjo meilė. Aš net nemokėjau, tai jinai mane išmokė... Labai puiki moteris ir tas pirmas mano romanas tęsėsi kokią pusę metų... bet aš jau nebegalėjau ilgiau... Sužinojau pasakui, kad mano pirmoji aistra su vyru vis tiek išsiskyrė, nežinau tik, pagimdė ji nuo manęs ar ne...“

Kaime sėdėti buvo gana nuobodu. Knygų nedaug, jokių įvairovių, dažniausia pramoga – važinėjimas į svečius pas gimines. Vienąkart svečiavomės Tveruose, lyg ir pas gimines, vaistininkus Kuneikas, ir atvažiavo Maironis. Pirmukart susitikau su Maironiu. Labai guvus, galima sakyti, dar jaunas. Svečiavosi, matyt, ne pirmą kartą, visi labai jo laukė, gražiai jį priėmė, bažnyčioje laikė pamaldas, o Kuneikų dvarelyje netoli Tverų iškėlė jam balių. Visiems buvo labai linksma. Žmogiškas, paprastas pasirodė Maironis, su mergaitėmis šoko, kaip visi paprasti piliečiai, išgėrė kaip reikia. Toks buvo pirmas susitikimas su Lietuvos kultūros šviesuliu, dideliu poetu. Pusbrolis Bronius Sipavičius papasakojo, kad jo tėvas daktaras Bronius Sipavičius – mano dėdė, kartą viešėjo Maironio namuose. Lošia jie kortomis, staiga prisistato Veliuonos klebonas ir pasipiktinęs, visas išraudęs ima skųsti kažkokį kunigą, nes jam gimė vaikas. Būtinai reikia tokį nubauti! Maironis šypsosi ir sako: „Tai vienu lietuviuku bus daugiau“. Visą gyvenimą renku medžiagą apie Maironį.

Tveruose buvo keturklasė pradžios mokykla. Mokytoja Zagurskaitė, sužinojusi, kad esu aktorius,

Feliks Milevičiaus namelis Telšiuose Respublikos gatvėje apie XX a. 3 deš. pradžią. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš Remigijaus Vilkaičio knygos „Vladas Sipaitis. Dienoraščiai, prisiminimai, laiškai“, p. 104

Telšiai, Respublikos gatvė XX a. pirmaisiais dešimtmečiais. Atvirlaiškio fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

pakvietė su mėgėjais pastatyti kokį nors veikalą. Išrinkau Sofijos Čiurlionienės „Karalaitė tikroji teisybė“. Labai nesudėtingas, paprastas veikalėliukas. Į pagalbą buvo sukviesta visa vietinė inteligentija: siuvėja, kirpėjas, malūnininkas, labai gražiai griežęs smuiku. Repetavom, dirbom mokykloje – vienas didžiulis kambarys, kurio sienas ištapęs savo rankomis paverčiau svajonių karalyste. Pasisekimas buvo toks triuškinantis, kad suvažiavo vežimais iš visų aplinkinių kaimų ir visi norintys niekaip netilpo, žiūrėjo pro langus ant vežimų stovėdami... Teko kartoti kelis kartus tą vaidinimą ir visuomet buvo pilna žmonių.

Nors kaime gyvenau visko pertekęs, tačiau nuobodžiavau ir nenorėjau sėdėti pusseserei ant sprando, lepinamas kaimo pertekliuje ir ramybėje... patraukiau į Telšius. Pusseserė visai priešinosi mano sprendimui ir net nedavė arklių, tad patraukiau į Telšius pėsčias. Užėjau į knygyną ir paprašiau pagalbos ieškant dar-
(Nukelta į 18 p.)

bo. Knygyno savininkas – didelis teatro entuziastas.

Feliksas Milevičius pažadėjo padėti ir rado sąs-
kaitininko vietą miškų urėdijoje. Ten matavau, skai-
čiavau kubus, kietmetrius... nepratusiam buvo nelen-
gva. Mano geradaris dar spaudos draudimo laikais
buvo subūręs žemaičių teatro grupę-klubą „Kanklių
draugiją“. Ten spietėsi pažangūs kūrybiški intelligen-
tai. Jie vaidindavo daugiausia vienaveiksmes kome-
dijas, siekdami suburti ir pralinksinti žmones, o
Milevičius buvo „Kanklių draugijos“ organizatorius,
vedėjas ir vienintelis režisierius. Žemaitis, patrio-
tas, inteligentas, bet su žmona namuose kalbėdavo
lenkiškai, buvo šykštokeris, vengė kam nors padėti fi-
nansiškai. Kietas katalikas, bet sugyveno vaiką su jo
namuose gyvenančia giminaite, dėl to nuolat vyko
šiokia tokia trintis su žmona. Sulaukė garbaus am-
žiaus. Štai vieną dieną Milevičius pareiškia, kad jis
pasitraukia iš „Kanklių draugijos“ organizavimo ir
aš, kaip diplomuotas profesionalas, privalau perimti
visas meno vadovo-režisieriaus pareigas ir organizuo-
ti „žemaičių teatrą“. Žinoma, tai girdėti man buvo
labai malonu, nors drovėjau, neturėjau supratimo,
kokie čia žiūrovai, tačiau pasiūlymą priėmiau. Tas
darbas, žinoma, buvo nemokamas, bet Milevi-
čius – tvirtas katalikas, turėjęs gerus ryšius su Telšių
dvasininkija, rekomendavo mane kunigams, o šie
paveikė kataliką Saulės gimnazijos direktorių Simai-
tį. Simaitis iškart atėjo pas mane: mirė dailininkas,
mokytojas Sidabras, neturim piešimo mokytojo, taip
pat reikia meno istorijos, vokiečių kalbos mokytojo ir
keliose klasėse istoriko trūksta.

Sutikau – ėmiau mokytojauti. Pradėjau reži-
suoti. Kolektyvas jaunas, įdomus ir vienas kitas ga-
bus aktorius. Pradėjom statyti veikalus, vieną, kitą
pastatėm, aš pats irgi ėmiau vaidinti... ir visa tai že-
maičių kalba! Nebuvo man labai patogiu, tačiau visi,
aplinkui kalbėjo tik žemaitiškai – nebuvo aplinkui
kitos kalbos, tai ir aš pripratau. Mūsų vaidinimai tu-
rėdavo labai didelį pasisekimą. Kiek mes statėme, visi
spektakliai būdavo perpildyti. Mokykloje man irgi se-
kėsi. Atsirado labai gabių mokinių – įkūriau jiems
piešimo studiją. Jos mokiniams tapo Liudas Truikys,
Jonas Juozas Burba ir kiti, vėliau tapę žymiais dai-
lininkais. Kai kurie mokiniai buvo daug vyresni už
mane – suaugę vyrai. Mečiau miškų urėdiją, nes mo-

Vladas Fedotas
Sipaitis-
Sipavičius
1924 metais.
Fotografas
nežinomas.
Nuotrauka iš
Rrmigijaus
Vilkaičio knygos
„Vladas Sipaitis.
Dienoraščiai,
prisiminimai,
laiškai“, p. 111

kykloje uždirbdavau labai daug, dar atsirado Telšių
Mokytojų seminarijoje piešimo ir braižybos pamokos.
Ir dar pakvietė piešimą dėstyti žydų realinėje mo-
kykloje „Jahve“. Nuo ryto, kai pradėdavau dirbti,
baigdavau darbą dešimtą-vienuliaktą vakare. O šeš-
tadieniais ir sekmadieniais „Kanklių draugijoje“ vai-
dinom, režisavom, ginčijomės... Dirbau taip rimtai ir
tiek daug, kad, manau, būtent Telšiuose gavau itin
naudingos patirties...

Kartą Liudas Truikys sako, Vydūnas atvažiuo-
ja, o aš nieko apie jį negirdėjęs! Truikys papasakojo.
Aš tada jau domėjauisi ezoterika, ezoterine filosofija,
ir kai Vydūnas atvažiavo, kai jį pamačiau, iš karto
pajutau širdies brolystę. Mokiniams jis irgi buvo ne-
lyginant brolis. Iš šalies tai atrodė labai žavingai. Iš-
ėjom, pavyzdžiui, visi pasivaikščioti. Skaidrus pava-
saris, žydinti pieva ir staiga, na, kas pirmas nubėgs!
Ir pasileido Vydūnas bėgti, o iš paskos jam keli šimtai
mokinių žemaitukų. Ir jis – kone šešiasdešimtmetis –
aplenkė visus gal dvidešimt metrų. Toks buvo žvitrus.
Po to apsilankymo mudu tapome draugais ir jo pasiū-
lymu susirašinėjomė.

V. F. Sipaičio-Sipavičiaus gyvenimo istorija ilga,
sudėtinga, nepaprastai įdomi, kartais net tragiš-
ka, persipynusi įvairiausiomis kultūrinio vyksmo
Lietuvoje peripetijomis, ne kartą dar atklystanti į
Žemaitiją, prisodrinta iškiliausių ano meto scenos,
literatūros veikėjų portretais ir štrichais. Skaitai
knygą ir... padėti negali. Tiems, kas jos dar nevirtė,
tikrai kad verta paimti į rankas...